Tweede Kamer der Staten-Generaal

2

Vergaderjaar 2025–2026

29 279 Rechtsstaat en Rechtsorde

35 165 Verkiezingen

Nr. 1063

BRIEF VAN DE MINISTER VAN BINNENLANDSE ZAKEN EN KONINKRIJKSRELATIES

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 2 juli 2026

Nederland heeft een sterke democratische rechtsstaat en een Grondwet die onze gedeelde normen en democratische waarden reflecteert. Dat is niet vanzelfsprekend: het aantal liberale democratieën neemt wereldwijd af.[1] De geopolitieke spanningen nemen toe.

Door verkiezingen bepalen mensen wie hen vertegenwoordigt. Politieke partijen vertalen ideeën en zorgen uit de samenleving naar politieke keuzes. Bestuurders en volksvertegenwoordigers zorgen ervoor dat besluiten worden genomen en uitgevoerd binnen de kaders van de rechtsstaat. Dat is de basis van onze samenleving. Tegelijkertijd hebben we vandaag de dag te maken met intimidatie van bestuurders, polarisatie, desinformatie en buitenlandse inmenging. Dat betekent dat we onze instituties moeten versterken.
Democratie is ook mensenwerk. Het vraagt om burgers die zich betrokken voelen bij de samenleving en verantwoordelijkheid nemen. Want democratie is niet alleen iets van de overheid, maar van ons allemaal.
De verkiezingen zijn bij uitstek het moment waarop de instituties en de samenleving op een bijzondere manier bij elkaar komen. In Nederland kiezen we in vrije en eerlijke verkiezingen wie ons vertegenwoordigt. Dat is een belangrijke verworvenheid. Op 29 oktober 2025 hebben we de mensen verkozen die ons in de Tweede Kamer vertegenwoordigen en op 18 maart 2026 hebben we onze vertegenwoordigers in de gemeenteraden verkozen.
Met deze brief ga ik in op mijn inzet in het kader van de weerbaarheid van onze democratische rechtsstaat. Ik geef een doorkijk naar wat u in het komende half jaar van mij kunt verwachten. Daarnaast informeer ik u over de evaluatie van de voorgenoemde verkiezingen en ga ik in op de weerbaarheid van het verkiezingsproces.

[1] V-Dem Institute 2026. Democracy Report 2026. Unraveling The Democratic Era? Beschikbaar via https://www.v-dem.net/documents/75/V-Dem_Institute_Democracy_Report_2026_lowres.pdf

kst-29279-1063
ISSN 0921 - 7371
's-Gravenhage 2026

1. Inzet weerbare democratische rechtsstaat

De Nederlandse democratische rechtsstaat is robuust en veerkrachtig. Dat de verkiezingen naar tevredenheid zijn verlopen, zoals ik hieronder toelicht, getuigt daarvan. Maar anno 2026 staat de democratische rechtsstaat ook onder druk. Daarom zet ik mij de komende jaren in voor de weerbaarheid van de democratische rechtsstaat met initiatieven langs twee lijnen: het versterken van de democratische instituties en de versterking van de democratie van de gemeenschap.
Als instituties onder druk komen te staan, raakt dat direct het vertrouwen in de democratie. Daarom werk ik aan nieuwe wetgeving voor politieke partijen, om verkiezingen veilig, toegankelijk en betrouwbaar te houden en om bestuurders beter te ondersteunen. Het is in dit kader belangrijk dat de regels omtrent opsporing, vervolging en berechting van ambtsdelicten worden gemoderniseerd. Twee wetsvoorstellen zijn daartoe onlangs ingediend.[2] Ook beoog ik de werking van het tweekamerstelsel te versterken met verschillende maatregelen, waaronder het terugzendrecht van de Eerste Kamer.[3] Met de invoering van constitutionele toetsing van wetten aan klassieke grondrechten in de Grondwet wordt de rechtsstaat verder versterkt en worden grondrechten beter beschermd. Het voorstel hiertoe heb ik recentelijk aangeboden aan de Afdeling advisering van de Raad van State van het Koninkrijk en verwacht ik eind dit jaar bij uw Kamer in te dienen.
Als de overheid zich dienstbaar, mensgericht en responsief opstelt richting burgers en laat zien dat het leert van het eigen handelen, ervaren burgers de rechtsstaat als effectief en versterkt dit het vertrouwen in instituties. Het voorstel Wet versterking waarborgfunctie Awb draagt hieraan bij, door de focus bij het handelen van de overheid te leggen op dienstbaarheid en de menselijke maat. Ook de reeds aangekondigde uitbreiding van de Algemene wet gelijke behandeling met overheidshandelen zal hieraan bijdragen, net als het inzetten van de Discriminatietoets bij overheidsorganisaties. Ook transparantie ten aanzien van besluitvorming is van belang voor het vertrouwen in instituties. Daarom dien ik voor het einde van het jaar bij uw Kamer een voorstel in voor een lobbyregister. Het gaat echter niet alleen om regels en procedures, maar ook om houding en gedrag en het uitdragen van rechtsstatelijk leiderschap. Alleen op die manier wordt bijgedragen aan (herstel van) vertrouwen tussen burger en overheid.
Een democratie speelt zich echter niet alleen af in het parlement, gemeentehuis en stemlokaal, maar is van de gemeenschap, van ons allemaal. Ook in buurten, binnen verenigingen en via het publieke debat geven mensen vorm aan onze democratische samenleving. Daarom maken we ruimte voor maatschappelijk initiatief, en werken we samen met burgers en maatschappelijke organisaties. Met het Gemeenschapsfonds investeren we in ontmoetingsplekken om letterlijk een plek te geven aan onze democratische gemeenschap. Het streven is dat onze democratie van en voor iedereen is. Omdat ieders stem telt, verbeteren en beschermen we de mogelijkheden tot invloed en zeggenschap op lokaal en nationaal niveau. In dat kader zijn ook de recente onderzoeken naar het demonstratierecht relevant. Op 3 juni jl. heb ik de inzet van het kabinet ten aanzien van het demonstratierecht uiteengezet.[4] De kabinetsreactie op bovengenoemde onderzoeken volgt direct na de zomer. Financiële steun voor ProDemos zorgt bovendien voor een laagdrempelig informatieaanbod over de democratische rechtsstaat, voor alle leeftijden en in alle regio's van ons land.

---

[2] Kamerstukken II 2025/26, 36 950 en 36 951.
[3] Een volledig overzicht van grondwetsvoorstellen heb ik uw Kamer op 22 juni jl. bij brief gestuurd. Zie Kamerstukken II 2026/27, 31 570, nr. 40.
[4] Kamerstukken I 2025/26, 34 324.

Naast al deze initiatieven hecht ik ook belang aan de opbouw van kennis en gedegen onderzoek. Mijn ministerie staat dan ook in nauw contact met wetenschappers en maatschappelijke organisaties die zich bezighouden met de laatste inzichten op het gebied van de weerbare democratische rechtsstaat. De autocratische ontwikkelingen die we in de wereld zien, evenals de tegenbewegingen, maken dat de ontwikkelingen snel gaan. Ik houd dan ook de vinger aan de pols en zoek internationaal de verbinding met gelijkgestemde landen.

2. Evaluatie van de verkiezingen

In deze paragraaf blik ik terug op de gemeenteraadsverkiezingen van 18 maart 2026 (GR26) en ga ik dieper in op de Tweede Kamerverkiezing van 29 oktober 2025 (TK25).[5] In de bijlagen bij deze brief reageer ik op de verschillende adviezen en onderzoeken die zijn gedaan.[6]

Algemeen beeld GR26

De verkiezingen zijn eerlijk, transparant en controleerbaar verlopen. Dit beeld wordt gedeeld door de Kiesraad en de Nederlandse Vereniging voor Burgerzaken (NVVB). Dit is mede te danken aan de vele stembureaumedewerkers. Ik heb geconstateerd dat er weer voldoende stembureauleden waren. De opkomst was met 53,8% hoger dan de opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen vier jaar geleden (50,99%).[7] De GR26 is met de inwerkingtreding van de Wet kwaliteitsbevordering uitvoering verkiezingsproces de eerste verkiezing waarin de Kiesraad een centrale, instruerende, beoordelende en ook ondersteunende rol heeft ingenomen.[8] De Kiesraad constateert dat de implementatie van de Nieuwe Procedure Vaststellen Verkiezingsuitslag veel vraagt van de actoren op gemeentelijk niveau (bijlage 2).

Herverkiezing in Gorinchem

In de gemeente Gorinchem waren concrete vermoedens van het ronselen van volmachten. Dit heeft geleid tot aangifte en onderzoek door de politie en het Openbaar Ministerie (hierna: OM). Dit onderzoek is nog gaande en richt zich onder meer op de vraag of kiezers onder druk zijn gezet of actief zijn benaderd om hun volmacht af te geven aan anderen. De vermoedens van onregelmatigheden vormden voor de gemeenteraad van Gorinchem aanleiding om te besluiten tot een herstemming. Daarbij stond voorop dat iedere twijfel over de betrouwbaarheid van de uitslag en het ordelijk verloop van de verkiezingen moet worden weggenomen. De herverkiezing heeft op 29 april jl. plaatsgevonden en is zonder incidenten verlopen, ondanks de korte voorbereidingstijd voor gemeente, politieke partijen en uitvoerende organisaties.[9]

---

[5] In aanvulling op mijn eerste beeld van het verloop van de TK25 (Kamerstukken II, 2025–2026, 35 165, nr. 93.)

[6] In bijlage 1 reageer ik op de adviezen inzake de TK25 van de Kiesraad, de gemeente Den Haag, Ieder(in) en van de OVSE en Democracy Volunteers (resp. in bijlage 4, 5, 6, 7 en 8). In bijlage 2 reageer ik op de adviezen inzake de GR26 van de Kiesraad, de Nederlandse Vereniging van Burgerzaken, Ieder(in) (resp. in bijlage 10, 11 en 12).

[7] Het onderzoek naar het effect van de campagne is meegezonden in bijlage 14.

[8] De stand van zaken van de uitvoering van de overige wetgevingstrajecten op de Verkiezingsagenda is meegezonden met deze brief en beschikbaar via bijlage 3.

[9] Op grond van de Kieswet moet een herstemming binnen dertig dagen plaatsvinden. Bij toekomstige herverkiezingen leidt deze termijn mogelijk tot uitvoeringsproblemen. Ik zal ingaan op de aanbeveling van de Kiesraad in het najaar (zoals beschreven in bijlage 2).

De signalen over mogelijk ronselen van volmachten in Gorinchem neem ik zeer serieus. Voorvallen in het verleden in andere gemeenten waar sprake was van mogelijke druk of beïnvloeding rond volmachten, hebben niet geleid tot een herstemming. Dit komt doordat het systeem goed lijkt te werken: er wordt gesignaleerd dat er mogelijk sprake is van ronselen en vervolgens wordt er aangifte van gedaan. Ondertussen zijn er ook aanhoudingen verricht in het onderzoek naar stemfraude in Gorinchem. Het onderzoek van het Openbaar Ministerie is echter nog niet afgerond.

Tegelijkertijd constateer ik dat in internationale waarnemersmissies kritische uitlatingen zijn gedaan over het volmachtsysteem en dat het gebruik van volmachten vragen oproept.[10] Dat maakt nader onderzoek naar het volmachtstelsel nodig, om goed te kunnen beoordelen óf en welke aanvullende maatregelen noodzakelijk zijn om het ronselen van volmachten te voorkomen. Daarbij kijk ik niet alleen naar de specifieke gebeurtenissen in Gorinchem, maar ook naar bredere vragen over het functioneren van het huidige volmachtstelsel, de uitvoerbaarheid van eventuele maatregelen en de risico's op misbruik. Ik informeer uw Kamer in het najaar over de opzet van dit onderzoek.

Stemadvies met behulp van kunstmatige intelligentie (AI)

In aanloop naar de verkiezingen maakten kiezers vaker gebruik van AI-stemhulpen.[11] Er is meer duidelijkheid nodig over de rol van de overheid bij AI-toepassingen rond verkiezingen, zoals stemwijzers. Daarom onderzoek ik hoe democratische waarden beter verankerd kunnen worden in AI-toepassingen, zodat het online debat weerbaarder en toekomstbestendiger wordt.[12] Daarbij betrek ik experts en organisaties, zoals de Autoriteit Persoonsgegevens. Ik houd zowel oog voor risico's, zoals manipulatie en informatievervorming, als voor kansen, zoals een beter publiek debat en bredere participatie.

Vervolgstappen met het nieuwe stembiljet

Het nieuwe stembiljet vergroot de toegankelijkheid en uitvoerbaarheid van verkiezingen. Tijdens de GR26 is opnieuw geëxperimenteerd met het nieuwe stembiljet. De evaluatie schetst wederom een positief beeld.[13] Zowel kiezers, gemeenten en stembureauleden zijn zeer tevreden over het gebruik van het nieuwe stembiljet. Ik bereid daarom een wetsvoorstel voor om het nieuwe stembiljet landelijk in te voeren. Ik ben voornemens om dit wetsvoorstel in 2027 in te dienen, met het oog op gebruik van het stembiljet bij de Europees Parlementsverkiezing in 2029.

Voorbereiding, behandeling en inwerkingtreding van een wetsvoorstel voor landelijke invoering van het nieuwe stembiljet is niet haalbaar vóór de komende provinciale staten- en waterschapsverkiezingen van 17 maart 2027 (PS/WS27). Voor deze verkiezingen vraag ik de elf gemeenten die

---

[10] De rapporten zijn meegezonden in bijlage 7 (OVSE) en 8 (Democracy Volunteers). Mijn reactie op beide is bijgevoegd in bijlage 1. Daarnaast geeft circa 20% van de respondenten uit het Kiezersonderzoek tijdens de TK25 en de GR26 aan dat zij «uit gemak» gebruik maken van hun volmacht. Tussen de 5% en 10% van de respondenten geeft aan dat zij hun stemkeuze niet doorgeven bij het afgeven van hun volmacht. De Kiezersonderzoeken zijn meegezonden in bijlagen 9 en 15.

[11] Autoriteit Persoonsgegevens (2025). AP waarschuwt: chatbots geven vertekend stemadvies. Beschikbaar via https://www.autoriteitpersoonsgegevens.nl/actueel/ap-waarschuwt-chatbots-geven-vertekend-stemadvies

[12] Hiermee doe ik de toezegging aan het lid Bikker (ChristenUnie) af (2026Z03539).

[13] Bijlage 17 bevat een beleidsmatige evaluatie van drie verkiezingen experimenteren met het nieuwe stembiljet. Hiertoe zijn ook bijlage 18 (onafhankelijke evaluatie), 19 (kwalitatief kiezersonderzoek) en 20 (gedragswetenschappelijk onderzoek) meegezonden.

eerder geëxperimenteerd hebben opnieuw deel te nemen onder de experimentenwet.

3. Weerbaarheid van het verkiezingsproces

Op 4 maart jl. heb ik uw Kamer geïnformeerd over de maatregelen die ik heb getroffen in het kader van de weerbaarheid van het verkiezingsproces in aanloop naar de GR26.[14] Rond deze verkiezingen zijn er signalen van gecoördineerd inauthentiek gedrag naar voren gekomen, mogelijk aangestuurd vanuit het buitenland.[15] Het onderzoek toont echter geen bewijs voor «grootschalige of doorslaggevende beïnvloeding van de uitslag». De verkiezingen zijn vrij en eerlijk verlopen.

FIMI-detectieorganisatie

Elke vorm van heimelijke, gecoördineerde beïnvloeding is volstrekt onwenselijk. Daarom blijven we alert en versterken we de weerbaarheid van ons verkiezingsproces en onze democratische instituties. Ik werk aan wetgeving en de oprichting van een organisatie die buitenlandse informatiemanipulatie en inmenging (*Foreign Information Manipulation and Interference*, «FIMI») structureel kan detecteren, in lijn met het coalitieakkoord.[16]

Ik laat mij daarbij inspireren door bestaande organisaties in Frankrijk, Zweden en Duitsland en werk samen met de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO), die namens de Europese Commissie onderzoek doet naar de inrichting van FIMI-detectiecapaciteit in Nederland en andere EU-lidstaten.

Eind dit jaar informeer ik uw Kamer over de voortgang van dit onderzoek, het wetgevingstraject en de oprichting van de organisatie die buitenlandse inmenging en informatiemanipulatie detecteert. Dan ga ik ook in op het onderzoek naar de rol van het maatschappelijk middenveld in de detectie van desinformatie en op het onderzoek naar de impact van desinformatie op de Nederlandse democratische rechtsstaat.[17] De inzichten uit het laatstgenoemde onderzoek neemt dit kabinet mee in het beleid voor maatschappelijke weerbaarheid. In die context is ook de aanbeveling relevant van het rapport van Justice for Prosperity (JfP) «een verstoord speelveld», voor versterking van het kritisch denkvermogen, mediawijsheid en maatschappelijke weerbaarheid.[18]

Pilot FIMI-detectie verkiezingen

Met de pilot FIMI-detectie tijdens de GR26 verken ik hoe FIMI-detectie het best kan worden ingericht en welke methoden effectief en geschikt zijn. Ik heb zes wetenschappers en organisaties uit het maatschappelijk middenveld opdracht gegeven om onderzoek te doen naar verschillende aspecten van FIMI rond de verkiezingen. De nadruk van het onderzoek ligt op online gecoördineerd inauthentiek gedrag met een buitenlandse oorsprong, zoals botnetwerken. Eén onderzoek richt zich op online

---

[14] Kamerstukken II 2025/26, 36 165, nr. 107.

[15] Justice for Prosperity (2026). Gemeenteraadsverkiezingen 2026: Een verstoord speelveld (bijlage 13).

[16] Kamerstukken II 2025/26, 36 800 VII, nr. 97 & Kamerstukken II 2025/26, 26 643, nr. 1516.

[17] IPSOS I&O (2026). De rol van het maatschappelijk middenveld bij het detecteren en openbaren van desinformatie. Te raadplegen via: https://www.kennisopenbaarbestuur.nl/documenten/2026/04/28/de-rol-van-het-maatschappelijk-middenveld-bij-het-detecteren-en-openbaren-van-desinformatie. Zie ook Kamerstukken II 2024/25, 30 821, nr. 254.

[18] Het rapport van Justice for Prosperity (JfP) is meegezonden in bijlage 13. In bijlage 2 doe ik in reactie op het rapport het verzoek van het lid Sneller (D66) af (2026Z07940).

intimidatie met een buitenlandse oorsprong van decentrale politieke ambtsdragers. Door verschillende methoden, bronnen en platformen te combineren ontstaat een breed beeld van FIMI rond de GR26 en van de waarde van verschillende onderzoeksmethoden.

Ik verwacht de resultaten van de pilot begin oktober 2026. Een onafhankelijke klankbordgroep brengt de bevindingen van de onderzoeken samen en analyseert deze overkoepelend. Hieruit trek ik lessen voor de toekomstige inrichting van FIMI-detectie. Op dit moment heb ik één conceptrapport ontvangen. Daarom kan ik nog niet inhoudelijk vooruitlopen op de uitkomsten. Eind dit jaar deel ik de onderzoeksrapporten, de rapportage van de Klankbordgroep en mijn reactie hierop met uw Kamer.

Ik zet de pilot voort richting de verkiezingen voor de provinciale staten, de waterschappen en de eilandraden van 17 maart 2027. Zo krijg ik beter zicht op FIMI tijdens verkiezingen en hoe de detectieorganisatie het beste ingericht kan worden. Waar nodig deel ik relevante signalen uit deze pilot met de toezichthouders en bespreek ik deze aan de verkiezingstafel.[19]

4. Bedreiging en intimidatie in campagnetijd

Contact met de samenleving is een cruciaal element in het werk van volksvertegenwoordigers, zeker in campagnetijd. In aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen was er een toename van bedreiging en intimidatie richting (kandidaat)politieke ambtsdragers en partijvrijwilligers. Het is onacceptabel dat bestuurders en volksvertegenwoordigers te maken krijgen met agressie, intimidatie en bedreiging. Ik blijf als Minister van BZK onophoudelijk normeren en ondersteun onze politieke ambtsdragers bij de uitvoering van hun democratische en rechtsstatelijke taken.

Ik heb de Universiteit Twente gevraagd om bedreiging en intimidatie in campagnetijd mee te nemen in lopend onderzoek naar het functioneren van politieke partijen op lokaal niveau.[20] De respons van partijen geeft een indicatie: ongeveer de helft van alle politieke partijen kreeg te maken met bedreigingen en intimidatie, zowel online als fysiek (met name het bekladden of vernielen van verkiezingsmateriaal). Deze ervaringen zijn geen marginaal verschijnsel, maar een substantieel en breed verspreid onderdeel van de campagnepraktijk. Dat is onacceptabel. Daar tegenover staat dat zo goed als alle lokale partijorganisaties aangeven dat ze ondanks deze ervaringen hun campagne niet hebben aangepast.

Ervaringen met agressie en intimidatie kunnen leiden tot een afname in werkplezier en beïnvloeden politieke ambities. Bedreiging en intimidatie treft vaker vrouwen en het heeft vaker een negatief effect op hun politieke ambities dan bij mannen. Dit versterkt de al bestaande ondervertegenwoordiging van vrouwen in het lokaal bestuur. Uit onderzoek blijkt evenwel niet eenduidig dat politieke ambtsdragers hun ambt neerleggen vanwege agressie en bedreigingen.[21] Ook noemen politieke partijen dit niet als de belangrijkste barrière voor nieuwe kandidaten.

---

[19] In reactie op de toezegging (TZ202606-218) aan het lid Kathmann (PRO) die is gedaan tijdens het commissiedebat Sociale media en inmenging van 4 juni 2026 (2026A02096) deel ik de ambitie om verkiezingen te versterken. Dit gebeurt het best binnen de bestaande verkiezingsorganisatie, waar maatregelen al worden verzameld, geprioriteerd en uitgevoerd. Aanvullende maatregelen tegen inmenging voer ik binnen deze structuur uit.

[20] Het deelrapport «Gehinderde vertegenwoordiging» is meegezonden in bijlage 16.

[21] Vanuit de tweejaarlijkse Monitor Integriteit en Veiligheid is bekend dat 37% van de mannelijke politieke ambtsdragers te maken krijgt met een vorm van agressie tegenover 55% van de vrouwelijke politieke ambtsdragers. Voor een kwart van de vrouwen die te maken had met agressie of intimidatie, heeft dit invloed op de politieke ambities. Bij mannen is dit bij 9 procent het geval.

Vanuit het programma Weerbaar Bestuur zet ik doorlopend in op goede preventie, reactie en nazorg bij bedreiging en intimidatie richting decentrale politieke ambtsdragers. Daarnaast voer ik, in samenspraak met betrokkenen, extra acties uit om politieke partijen in campagnetijd te ondersteunen. Daarin trek ik samen op met de beroeps- en belangenvereniging van het openbaar bestuur en het Kennispunt lokale politieke partijen. Ik zorg met Statenlidnu, de Unie van Waterschappen en politieke partijen voor praktische ondersteuning richting de PS/WS27. Ik ben met de politie, het OM en de Minister van Justitie & Veiligheid in gesprek over het verbeteren van veiligheidsmaatregelen en de opvolging van aangiftes over agressie, bedreiging en intimidatie van (kandidaat-)politici. Ik werk nauw samen met de stichting Stem op een Vrouw om de veiligheid van vrouwen tijdens campagnes te vergroten, zowel fysiek als online.[22]

5. Tot slot

Onze democratische rechtsstaat is nooit «af». Het stelsel is niet in een dag ontworpen en geïntroduceerd, maar door de eeuwen heen gegroeid tot wat het nu is, via kleine en grote aanpassingen op verschillende momenten in de tijd. Ons kiesstelsel is daar hét voorbeeld van. Het Nederland van nu is op veel punten onvergelijkbaar met dat van vroeger. Nieuwe sociale, economische, technologische en geopolitieke ontwikkelingen vragen steeds om nieuwe keuzes. Maar altijd vanuit de waarden die horen bij onze manier van samenleven. Met de in deze brief geschreven inzet wil ik mijn bijdrage leveren aan de doorontwikkeling en weerbaarheid van de democratische rechtsstaat in Nederland.

De Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
P.E. Heerma

[22] In deze paragraaf doe ik de toezeggingen aan de leden Tseggai (PRO) en Kostic (PvdD) uit het mondelinge vragenuur van 17 maart jl. af.